

Oponentský posudek bakalářské práce Kristýny Duškové:
Univerbizovaná a zkrácená pojmenování v publicistice (typ řidičák, gambáč)
(S využitím Českého národního korpusu)

Předložená bakalářská práce je věnována velmi zajímavé, důležité a aktuální slovtvorné a stylistické problematice: tvoření a užívání univerbizovaných a zkrácených pojmenování v současné publicistice. Téma, pojetí, jazykový materiál a zdroje i využití dat z Českého národního korpusu je vhodně, promyšleně a záslužně zvoleno. Práce má dobře koncipovanou kompoziční výstavbu, její obsah je zpracován srozumitelně a uspořádán přehledně, posloupnost a hierarchizaci naznačuje členění do kapitol a podkapitol. Práce obsahuje všechny náležité části, které má bakalářská práce mít, a i její jazyková úroveň je adekvátní.

S vědomím značné složitosti zvolené problematiky a nejednoznačnosti jejího (dosavadního) teoretického zpracování i dílčích interpretací úvodem konstatuji autorčinu chvályhodnou a mnohdy úspěšnou snahu vypořádat se s nelehkým úkolem (práce nabízí řadu zajímavých faktů), ale také některé nedostatky a problémy, které se v textu práce vyskytují, a to zásadnější i dílčí. Připomínky uvádím v přehledu:

1. Pojetí problematiky a kompozice práce

1.1 Text jako celek je přehledný, práce obsahuje tři přílohy s tabulkami předkládajícími názvy z jednotlivých periodik uspořádané podle frekvence, přesto by některé údaje a příklady zasloužily zvláštního, samostatného vyčlenění. Vynikla by tak některá specifika a srovnání, a navíc by se čtenář mohl lépe orientovat. Viz např. na s. 36 se přehled nejfrekventovanějších sufixů s počty výskytů nabízí k uvedení do tabulky.

1.2 Ačkoliv abstrakt práce slibuje (mezi jinými) také analýzu názvů z hlediska předpokládaného adresáta (zdrojových textů), ve vlastním textu (závěru) se tento aspekt blíže nezohledňuje (recepce, chápání a s nimi spjaté případné problémy pro čtenáře publicistických textů, zejména u názvů zcela nových). Byl by jistě zajímavý a přínosný.

1.3 Podkapitoly 4. části práce nejsou zcela jednotně vymezeny a označeny, viz např. 4.1 Rozdělení podle významu: názvy podkapitol *sport, doprava, kultura* skutečně představují (mimojazykové) oblasti pojmenovaných jevů, avšak názvy *místní jména, názvy budov a místností, názvy osob* se týkají jazykových pojmenování.

1.4 Při řazení těchto podkapitol 4. kapitoly by možná logičtěji odpovídalo umístění dělení podle významu v sousedství s dělením podle slovtvorných kategorií, ale to uvádím jen jako alternativní návrh.

2. Obsahová stránka práce – teorie a analýzy

2.1 V druhé, teoretické kapitole o univerbizaci a abreviaci a v podkapitolách 4. části – rozdělení podle slovtvorného postupu a podle slovtvorných kategorií – postrádám alespoň referenci na některá další pojetí v odborné slovtvorné literatuře, zejména v akademickém *Tvoření slov v češtině*, *Mluvnici češtiny 1*, *Akademické gramatické spisovné češtiny* a monografii o zkratkách J. Hrbáčka. – Seznam odborné literatury by se tak rozšířil, což by bylo žádoucí.

2.2 Slovtvorné kategorie (rozdělení v podkapitole 4.4) se tradičně vymezují na základě slovtvorné struktury s přihlédnutím k lexikálně sémantické, popř. gramatické funkci slova (MČ 1, 1986, s. 229). Přesnější by bylo označení onomaziologicko-slovtvorné kategorie, nicméně jednotnost takového pojetí v práci narušují skupiny uvedené v podkapitole 4.4.6 Zkratková a zkrácená slova a 4.4.7 Substantivizace adjektiv – při jejich vymezení totiž onomaziologicko-sémantické hledisko chybí. Naopak název podkapitoly 4.4.3 Názvy čísel a číslic nevystihuje sémantiku ani pojmenovávaný pojem, jde (jak se v práci uvádí na s. 54) o pojmenování dopravních prostředků, závodů, bankovek apod.

2.3 Ačkoliv chápu autorčinu snahu zařadit všechny nalezené názvy do nějaké skupiny či třídy, některé interpretace se mi zdají nepřesvědčivé, nejednoznačné, ba i násilné (*stravenka* – stravovací poukaz). Např. některé názvy v práci uvedené podle významu (přesněji podle oblasti užívání) jsou víceznačné, a tak mohou patřit do více skupin, viz např. s. 17: názvy *generálka*, *patnáctka*, *kilák*, *tutovka* aj. se netýkají jen sportu. Zařazení některých názvů mezi univerbizované nebo zkrácené je v rozporu s daty z ČNK, která by zejména v nejasných případech mohla naopak rozhodnutí usnadnit. Viz např. poměr víceslovných a univerbizovaných názvů *prověrka* : *prověřovací test* – 3429 : 1, *převodovka* : *převodová skříň* – 2623 : 0, *časovka* : *časový závod* – 2300 : 3, *rychlík* : *rychlostní vlak* – 1595 : 3, *likérka* : *likérová továrna/továrna na likéry/výrobná likérů* – 1177 : 0 apod.

2.4. Citace užívaných výkladových slovníků češtiny: i když se odkazuje na jejich hesláře na internetu (s. 12), bylo by vhodné uvést (tamtéž a v závěrečném seznamu literatury)

bibliografické údaje jejich 1. vydání. Zejména pro stylistické hodnocení názvu má rok jeho lexikografického zpracování výpovědní hodnotu.

2.5 U některých typů názvů v práci uvedených jako univerbizované by se nabízela podrobnější klasifikace, odrážející specifikace: formální slovtvorná úprava (zjednodušení, krácení) není vždy stejně nápadná a funkčně (pro užívání) závažná, funguje spíše jaksi samozřejmě či doprovodně, srov. např. (namátkou z oblasti zdravotnictví) *očař*, *záchranka* (v povědomí máme, že jde o pojmenování lékaře a služby) x *alzheim*, *parkinson* (podstatné pro tyto názvy je, že mají eliptickou a eponymickou povahu).

2.6 U některých názvů je sporná motivace (motivující slovo či slovtvorný základ), viz např. s. 37 *zvedačka* – redukovaný adjektivní kmen (tj. od *zvedací*), primárně snad spíše od *zvedat*, podobně je *děkovačka* od substantivního kmene? jde přece o proces děkování, tj. primárně spíše od *děkovat*, s. 38: od redukovaného adjektivního kmene: *měšťák* (spíše a systémově od *město*), *modrák* (adjektivum *modrý* – kde je redukce?) – podobně s. 41 *rychlík* – *rychlý*, s. 40: *áčko*, *éčko* – na rozdíl od obdobných jiných názvů není uvedena motivace fonetickou podobou hlásky, s. 41: *profík* – je *prof-* opravdu kmen motivujícího slova *profesionál*? – podobně s. 44 *chuťovka* – substantivní kmen je *chuťov-*? Nebo s. 46 *kámoš* – kmen substantiva *kamarád* je *kám-*?, s. 43: *dvanáctka* – od redukovaného adjektivního kmene: *dvanáctý* je číslovka, *junior*, *kovbojka* – jaké je motivující adjektivum?, s. 44: *prověrka*, *schovávačka* – spíše je motivem děj *prověřit*, *schovávat* než účelová adjektiva *prověřovací*, *schovávací*, s. 45: *topka* – fonetická realizace zkratky *TOP* – ta však zní [téópé], s. 47 *šumava*, *zoo* – desufixací a konverzí čeho názvy vznikly?, s. 48: názvy nositelů vlastností: *áčko*, *Atlanik*, *alzheim* – jakou vlastnost mají nositelé? Nejde o stejný onomaziologický proces jako např. *akciovka* – *akciový*, *automobilka* – *automobilový*, podobně s. 49: *citron* – motivem není pojmenování vlastnosti, jde o přenesený název, s. 50 *mayovka*, s. 52 *škodovka*, *šumava*.

2.7 Stylová charakteristika – podle čeho posuzována?: s. 57: *automobilka*, *likérka* – určitě termíny?, s. 58–59: *marodka*, *zavazadelník* – stylově standardní neutrální?, s. 60–61: *dechovka*, *esemeska*, *fotka*, *mikrovlnka*, *neschopenka*, *rychlík*, *svíčková* – jsou opravdu expresivní (byť s nízkým stupněm expresivity)?, s. 62–63: *dvanáctka*, *chuťovka*, *osmička* – vyšší stupeň expresivity?, s. 66: *klasika*, *topka* – vysoký stupeň expresivity?

3. Formální, formulační a terminologická stránka práce:

s. 9: ... *nahledaných výrazů*

- s. 18: *Výrazy vzniklé z číslovek nebo názvů písmen jsou významově mnohoznačné.*
(gramatická shoda)
- s. 26: *Součty názvů v jednotlivých periodikách neodpovídají celkově uvedenému počtu (přesilovka, řidičák), podobně v přílohách občanka (s. 85), přesilovka (s. 90), vlastenec (s. 93)*
- s. 59: *Velká část pojmenování této skupiny převažují* (gramatická shoda)
- s. 75: *Ekvivalenty jednohubka a chlebiček se používají častěji než tvar chuťovka, ten jimi ale není motivovaný.* – Jde o (celý) lexém, nejen tvar slova.
- s. 79: *Dále jsou zastoupeny pojmenování* (gramatická shoda)
- s. 81–82: *Slovník neologismů.* – Ve vlastním názvu se píše sufix *-izmus (neologizmů)*
- s. 84: *v deníku Mladá fronta Blesk* – správný název deníku je *Mladá fronta Dnes*
- s. 84, 88, 92: *Uvádíme výskyt výrazu v čistém textu* – co je to čistý text?

Závěr: Práce Kristýny Duškové splňuje nároky kladené na bakalářskou práci. Doporučuji ji proto k obhajobě a navrhuji klasifikovat ji stupněm dobře.

doc. PhDr. Ivana Bozděchová, CSc.
oponentka práce

Praha 29. 8. 2014